

КЛАСИФІКАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ ТА ЕЛЕМЕНТІВ ОЗЕЛЕНЕННЯ ВІДКРИТИХ ПРОСТОРІВ

Денисенко Ю. М., к. арх., доцент кафедри ОА та ДАС,
Одеська державна академія будівництва та архітектури.
Тел. (095) 707 13 29

Халфіна Л. С., студентка 3-го курсу АХІ,
Одеська державна академія будівництва та архітектури.
Тел. (063) 495 25 65

Анотація. В статті розглядаються питання класифікації об'єктів та елементів озеленення відкритих просторів, врахування яких є важливим для аналізу процесів формування архітектурного середовища вулиць та площ історичних та сучасних міст, а також для практичного проектування зовнішнього середовища.

Ключові слова: озеленення, озеленення вулиць та площ, ландшафтна архітектура, ландшафтний дизайн, елементи озеленення.

Постановка проблеми: Підготовка дизайнерів архітектурного середовища вимагає від студентів знань принципів та прийомів озеленення міського середовища, а також характеристик і особливостей об'єктів та елементів озеленення, що проектуються. В науковій та методичній літературі досить добре розробленими є питання проектування озеленення садів та парків, але недостатньо висвітлені особливості озеленення міських відкритих просторів (вулиць, площ, дворів) на рівні елементів озеленення, їх видів та їх взаємозв'язку з іншими елементами середовища. Важливим засобом вивчення елементів середовища є класифікація елементів за різними параметрами, виявлення прийомів озеленення вулиць та площ та схем розташування посадкового матеріалу.

Крім того, позитивно оцінивши результати дослідження Денисенка Ю. М. за темою «Формування архітектурного середовища вулиць та площ центру Черкас в період з кінця ХІХ до початку ХХІ ст.», д. с.-г. н., професор Кучерявий В. П., підкреслив, що насадження виділяються своїм породним складом, формою крон, ритмікою, колористикою, і зробив слушне зауваження, що «за станом, рівнем і естетикою озеленення можна було б вичленити вулиці і площі міста, дати цьому «предметному наповненню» певну оцінку» [4]. Межі дисертаційного дослідження не дозволили настільки глибоко опрацювати зазначенні питання озеленення, але, з вдячністю за цінне зауваження, один з авторів, Денисенко Ю. М., продовжуючи розвивати тему формування архітектурного середовища центрів історичних міст, ставить за мету вирішення поставлених в зауваженні (як і інших) питань стосовно озеленення міського простору в своїх майбутніх дослідженнях. Дана публікація має підготувати методологічний ґрунт (за допомогою розробки класифікацій певних характеристик об'єктів та елементів озеленення), що буде використаний в подальших дослідженнях озеленення вуличного простору історичних міст.

Мета роботи. На основі узагальнення робіт попередніх авторів та опрацювання фактологічного матеріалу запропонувати сукупну комплексну класифікацію елементів та об'єктів озеленення відкритих просторів, яка б охоплювала максимальну кількість характеристик, важливих для дослідження і проектування зовнішнього середовища. Розроблені класифікації повинні стати методологічною основою подальшого аналізу еволюції і стану озеленення населених пунктів.

Зв'язок з науковими програмами. Робота виконана згідно комплексної програми наукових робіт кафедри основ архітектури та дизайну архітектурного середовища ОДАБА.

Аналіз останніх досліджень. Існує багато праць з класифікації об'єктів та елементів озеленення. Та автори, які висвітлюють питання озеленення в архітектурі та дизайні, найчастіше обмежуються невеликою кількістю класифікаційних параметрів, тобто багато характеристик об'єктів озеленення залишається поза увагою. Але наочність сприйняття та охват класифікацією якомога більшої кількості параметрів може зробити дослідження об'єктів озеленення більш повним, а проектування об'єктів озеленення більш ефективним.

Завдання роботи. Розробити легкі для сприйняття класифікаційні таблиці з озеленення відкритих просторів. Запропонувати авторський варіант класифікації об'єктів та елементів озеленення відкритих просторів.

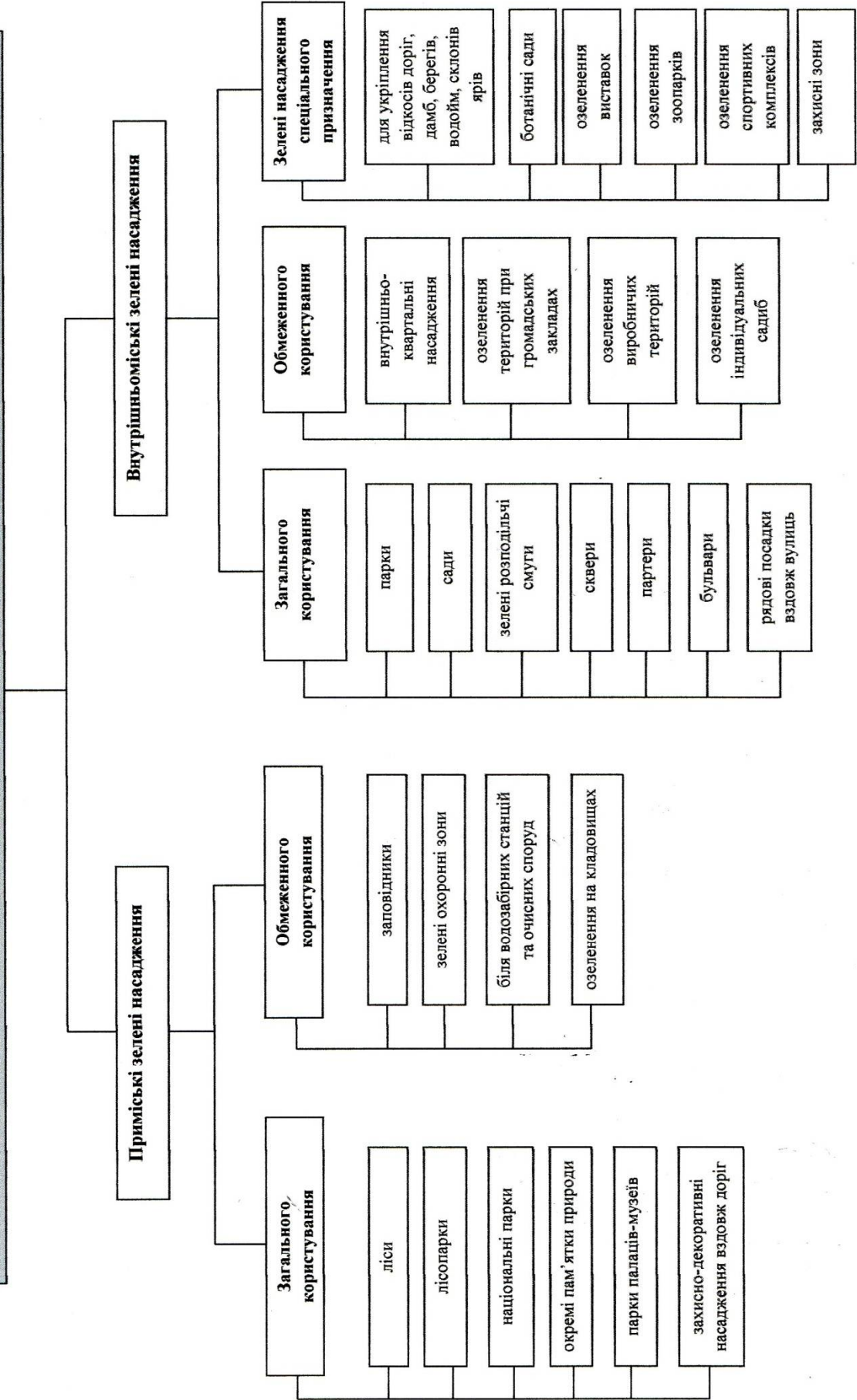
Різні форми озеленення міст і приміських зон (*Таблиця 1*), як відомо, мають найважливіше значення в житті городян. Зелені насадження створюють «позитивні умови для життя населення, тобто забезпечують людину здоровим біологічно середовищем» [1, С. 9]. Що особливо актуально в наш час руйнівного і безконтрольного розвитку техногенної цивілізації. Це так звані **санітарно-гігієнічні функції** озеленення. Важливим є також **художньо-естетичне** значення зелених насаджень, без яких місто перетворюється на агресивне і руйнівне для людини середовище, не лише з точки зору фізичного впливу, але і з точки зору візуального і емоційного сприйняття, і не дозволяє повністю розірвати зв'язок з природою і перетворитись на «техногенних біороботів». Також невичерпні можливості декоративного значення рослин, їх використання у композиціях територій, фасадів будівель та споруд чи окремих композиційних груп елементів середовища мікро- та мезорівнів. І, безумовно, не - можливо недооцінювати і **технічне** значення зелених насаджень, завдяки яким можливе укріплення відкосів доріг, пагорбів, ярів, берегів водоймищ від сповзання та розмивання ґрунтів, для попередження зсувів, обсипань та інших рухів верхніх шарів ґрунту [1, С. 13]. Об'єктами проектування озеленення міського середовища є як містобудівні утворення та окремі території, так і елементи озеленення (*Таблиця 2*): рослини і малі форми та опори рослин [3, С. 261].

Всі рослини за характером розвитку стовбура діляться на дві основні групи: деревні та трав'яні. Деревні відрізняються від трав'яних тим, що їх наземна частина взимку не гине. У трав'яних вона зазвичай відмирає, виключення складають ґрунтопокрівні рослини, такі як флокс шиловидний, цинерарія морська, та ін.

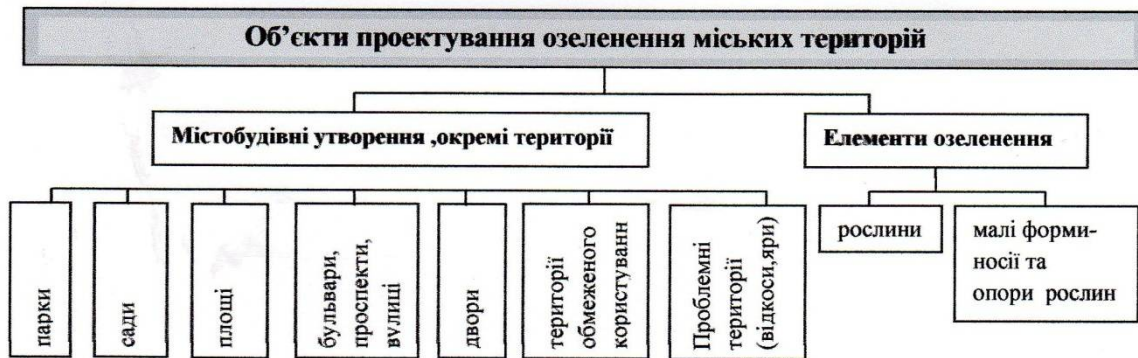
Дерева мають ярко виражений штаб (стовбур), вони є найбільш довговічними. У *кущів* стовбур не є виразним, гілки починаються відразу від землі. *Ліани* – лазаючі кущі, які не спроможні самостійно зберігати вертикальне положення. Для них є характерними довгі стеблі, а також швидкий ріст (*Таблиця 3*).

Таблиця 1

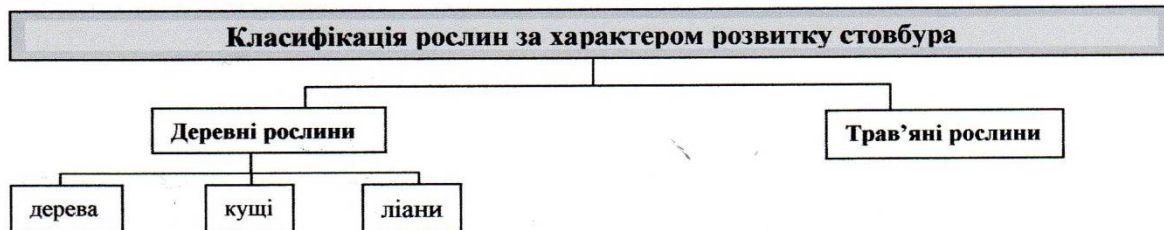
**Класифікація зелених насаджень за їх розташуванням та призначенням
(за В. Н. Горбачевим [1, С. 44-69, С. 174])**

Таблиця 2

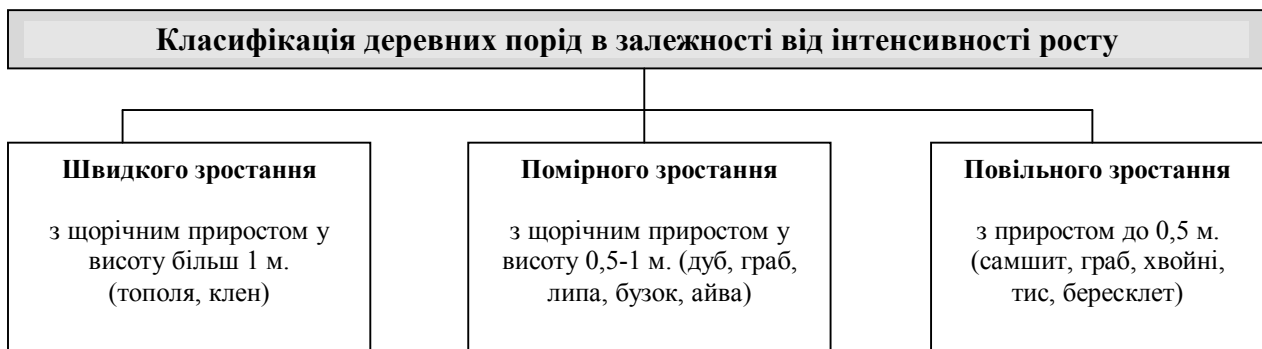
Таблиця 3

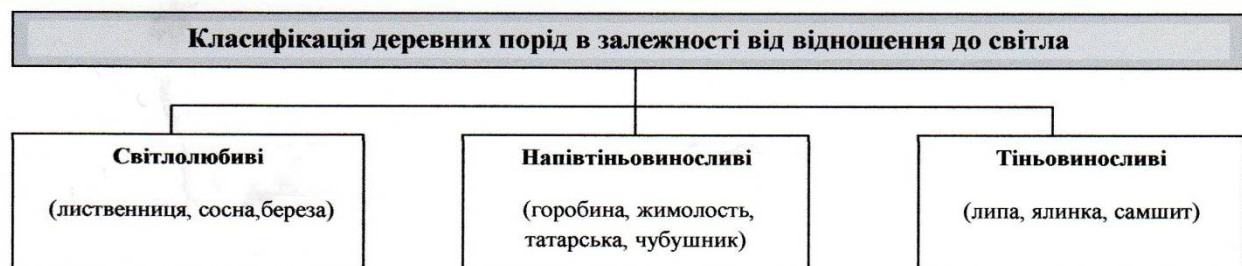
Рослини краще класифікувати за важливими для ландшафтного архітектора, ландшафтного та середовищного дизайнера ознаками:

за **біологічними характеристиками** згруповані класифікаційні характеристики і критерії, які вказують на біологічні умови існування рослин: в залежності від інтенсивності росту (Таблиця 6), відношення до світла (Таблиця 7), відношення до низьких температур без укриття (Таблиця 8), вимог до ґрунтів і т. ін. При проектуванні озеленення, безумовно, необхідно враховувати ці та чисельні інші біологічні фактори та впливи;

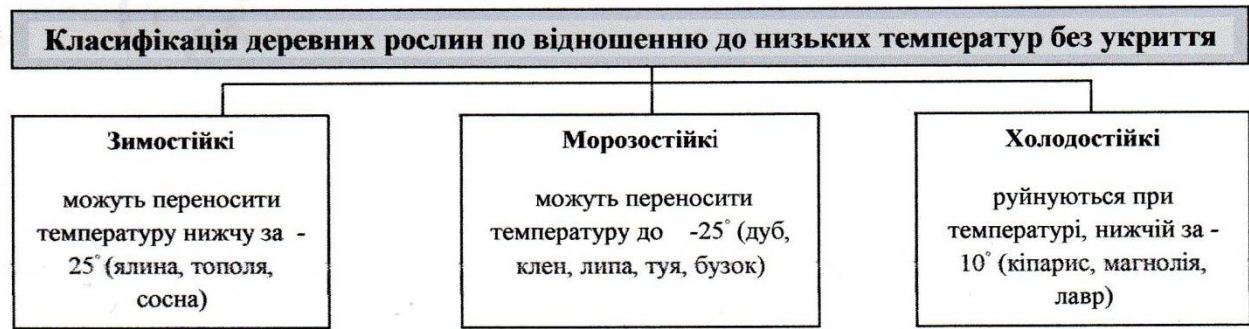
Таблиця 6

Таблиця 7

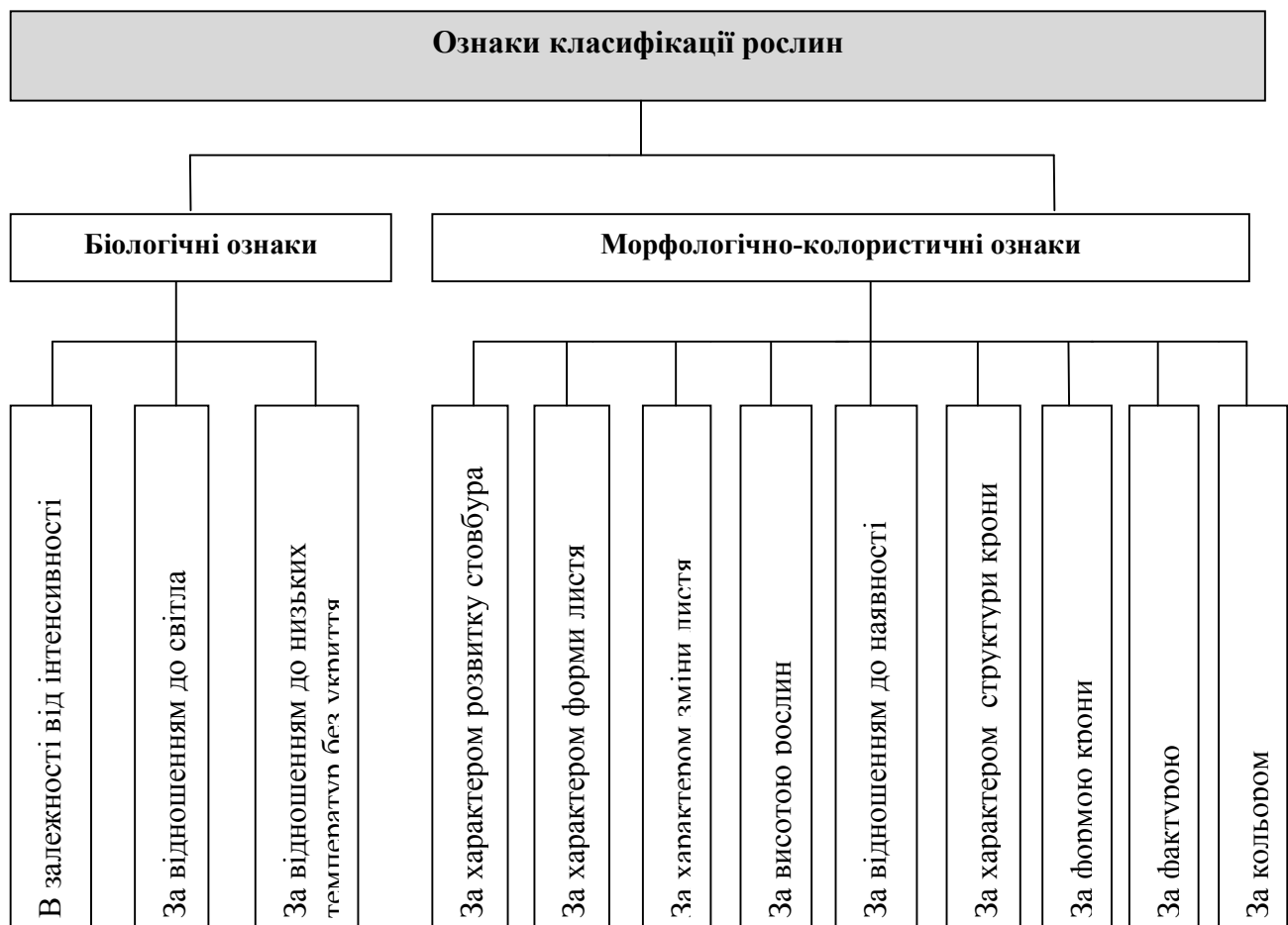

Таблиця 8

за **морфологічно-колеристичними ознаками** згруповані класифікаційні характеристики і критерії, які безпосередньо відображають вплив біологічних особливостей рослин, видового, родового, сортового складу, віку, сезонного стану на особливості форми і кольору крон, стовбурів рослин та інші морфологічні характеристики: за характером розвитку стовбура (Таблиця 3), за характером зміни листя (Таблиця 9), за характером форми листя (таблиця 10), за висотою рослин (Таблиця 11), за відношенням до наявності штамбу (Таблиця 12), за характером структури крони (Таблиця 13), та за формою крон деревних рослин (Таблиця 14) і т. ін. Ознаки класифікації відображено в Таблиці 4.

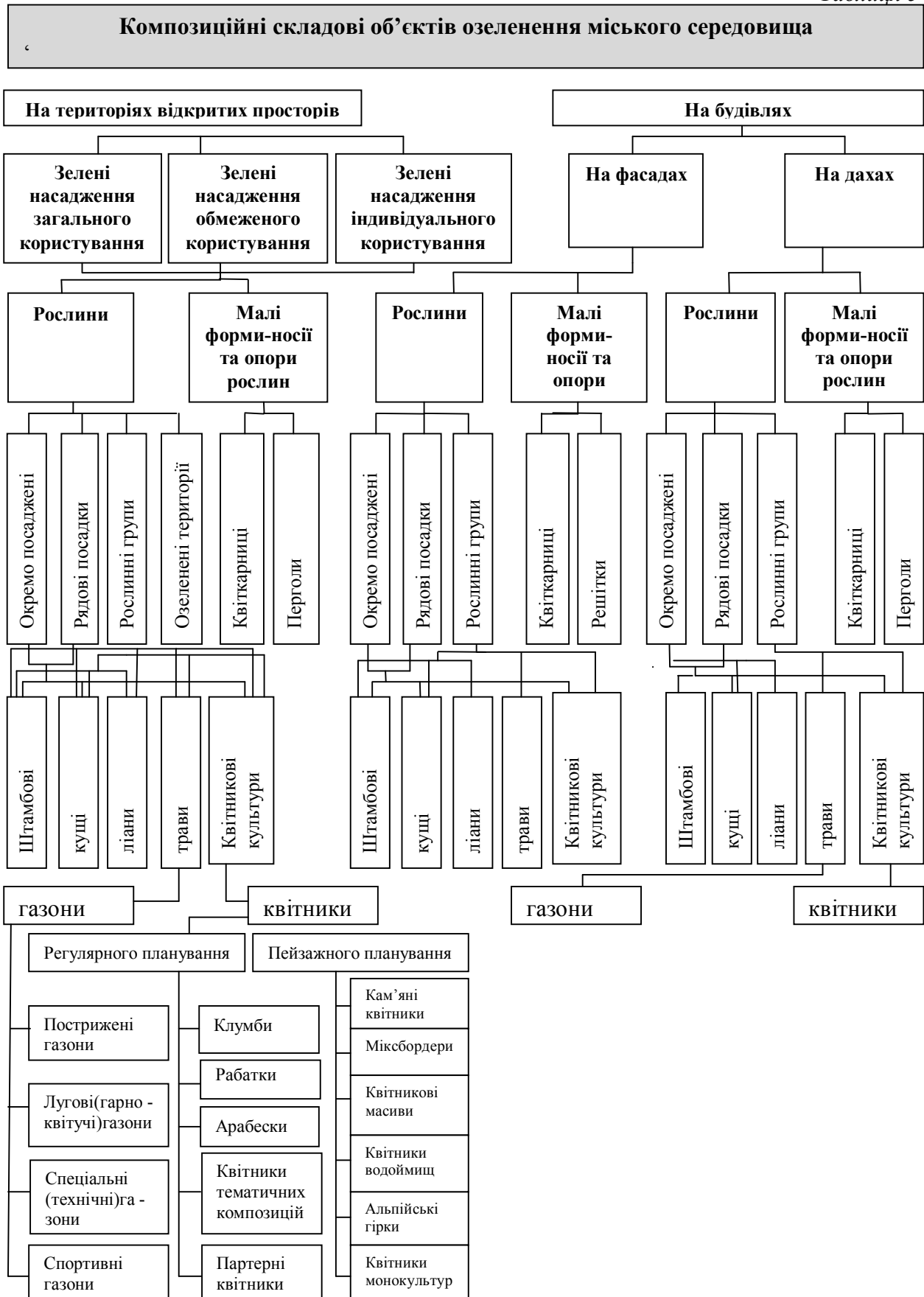
Таблиця 4

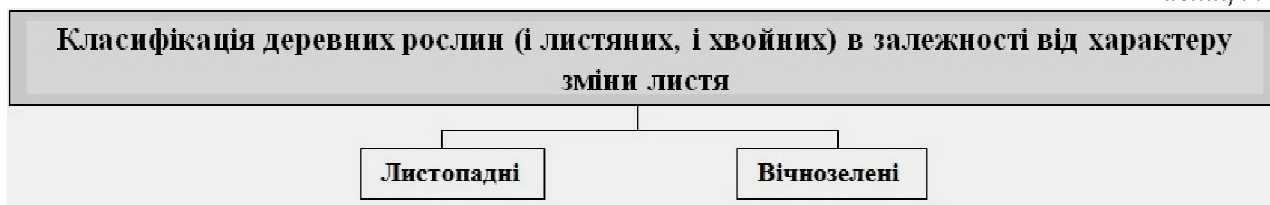

Для чіткого розуміння взаємозв'язків форм та структур озеленення розроблена Таблиця 5.

Таблиця 5

Таблиця 9

Таблиця 10

Таблиця 11

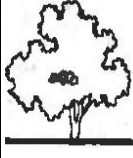

Таблиця 12

Класифікація рослин по відношенню до наявності штамбу [5, с. 157]		
Високий штамп	Середній та багатостовбурний штамп	Безштамбова форма
		

Таблиця 13

Класифікація рослин за характером структури крони [5, с. 157]		
Плогна	Розріджена	Ажурна
		

Таблиця 14

Класифікація крон деревних рослин										
Природна форма крон деревних рослин [5, с. 157]									Штучно сформована форма крон деревних рослин	
Розкидиста	Овальна	Пірамідальна на конусо-подібна	Пірамідальна веретено-	Яйце-подібна	Парасоле-подібна	Крона, що стелється	Куле-подібна	Плакуча	Геометрична	Складна художньо-образна
										

Архітекторам і дизайнерам архітектурного середовища важливо врахувати при проектуванні озеленення не лише характер розвитку стовбура, але й особливості сприйняття крони рослин в залежності від розміру і характеру листя, а також можливість одночасного скидання хвої або листя перед зимою (з хвойних – лиственниці), або поступової зміни листя або хвої, так званими вічнозеленими рослинами (серед листяних – магнолія, самшит).

В класифікацію крон дерев включено, крім природних форм крон, ще і штучно сформовані форми: чітко геометричні, та складні художньо-образні (так зване топіарне мистецтво).

Висновки. На основі узагальнення робіт попередніх авторів та опрацювання фактологічного матеріалу запропонована сукупна комплексна класифікація зелених насаджень (за розташуванням та призначенням) і рослин (за біологічними та морфологічно-колеристичними ознаками), що має стати методологічною основою подальшого аналізу еволюції і стану озеленення населених пунктів, а також навчально-методичним і довідниковим матеріалом для студентів-дизайнерів середовища, а також для практиків-проектантів. Дана робота є підготовчим етапом для подальших класифікацій міського озеленення за іншими параметрами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбачев В. Н. Архитектурно-художественные компоненты озеленения городов: Учеб. пособие для худож. - пром. вузов и архит. фак. – М.: Высш. шк., 1983. – 207 с.
2. Горохов В. А. и др. Инженерное благоустройство городских территорий: Учеб. пособие для вузов / В. А. Горохов, Л. Б. Лунц, О. С. Расторгуев; Под общ. ред. Д. С. Самойлова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Стройиздат, 1985. – 389 с.
3. Денисенко Ю. М. Класифікація елементів та об'єктів міського дизайну. Проблеми теорії і історії архітектури України. Сборник научных трудов АХИ ОГАСА. Выпуск 11/ под редакцией Н. М. Эксаревой. – Одесса: Астропринт, 2011 г. – С. 253–264.
4. Кучерявий В. П., д. с.-г. н., професор, завідувач кафедри ландшафтної архітектури, садово-паркового господарства та урбоєкології Національного лісотехнічного університету України. Відзив на автореферат дисертації «Формування архітектурного середовища вулиць та площ центру Черкас в період кінця XIX до початку XXI ст.» Денисенка Ю. М.
5. Нестеренко О. И. Краткая энциклопедия дизайнера. – М. – 335 с.